

Utjecaj zadrugarstva na regionalni i ruralni razvoj Hrvatske

Dane Pejnović^a, Petra Radeljak Kaufmann^b, Aleksandar Lukić^c

^a Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek, dapejno@geog.pmf.hr (prof. dr. sc. u miru)

^b Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek, radeljak@geog.pmf.hr

^c Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek, alukic@geog.pmf.hr

Uvod

Unatoč dugoj tradiciji djelovanja (od 1864. godine), hrvatsko zadrugarstvo u recentnom razdoblju karakterizira više-manje stagnantan razvoj s ograničenim utjecajem na ukupan razvoj zemlje. Takvo stanje jasno se očituje iz njegova udjela u ukupnom broju zaposlenih (1,73%) i BDP-u Hrvatske (0,50%) 2015. Po takvom razvojnom utjecaju zadržni sektor u Hrvatskoj znatno zaostaje za razvijenim europskim državama, posebno onima iz mediteranskog kruga. Povezano s tim, suvremeno hrvatsko zadrugarstvo ima razmjerno skroman utjecaj na rast i diverzifikaciju gospodarstva, te posljedično povećanje kvalitete života, daleko ispod svojih mogućnosti, ali i nusušnih potreba ruralnog i regionalnog razvoja Hrvatske. Cilj je ovog priloga istražiti razlike u razvijenosti hrvatskog zadrugarstva i njegov diferencirani utjecaj na socijalni i gospodarski razvoj regija i županija. U okviru toga pobliže su razmotreni najnoviji trendovi i aktualne karakteristike, kako zadrugarstva u cjelini, tako i njegova sektora poljoprivrede i šumarstva, te njihov međuzavisni utjecaj s indeksom razvijenosti prostornih jedinica.

Metodologija

Kao pokazatelji razvijenosti i prostornog utjecaja zadrugarstva korištena su dva indikatora: zaposlenost i dohodak. U okviru istraživačkog postupka navedeni indikatori analitički su razmotreni na tri razine prostorne raščlambe: statističkih regija, regija drugog stupnja i županija. Na taj način dobivene su prostorno usporedive apsolutne vrijednosti razvijenosti zadrugarstva.

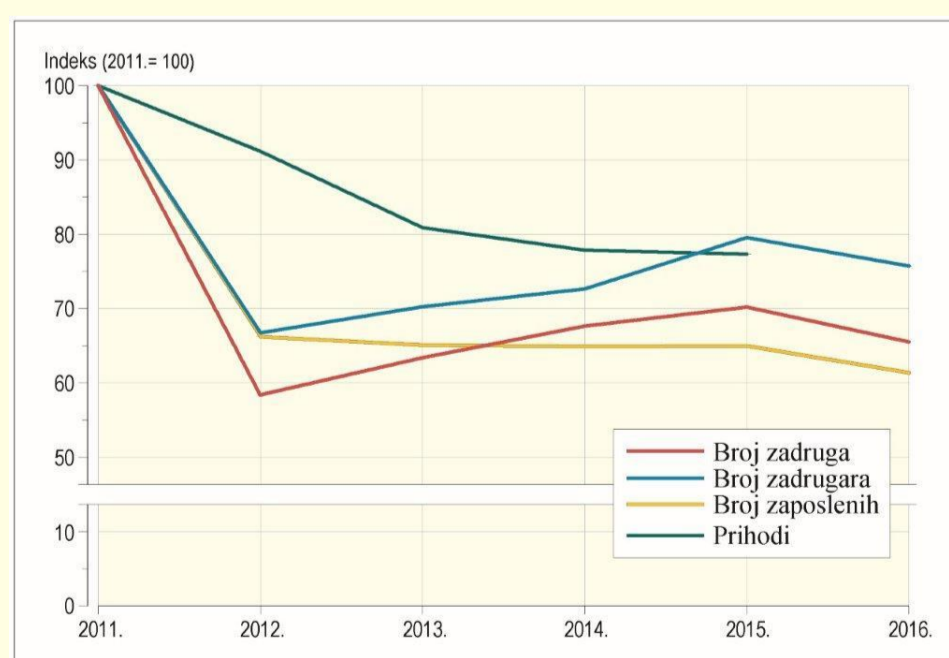
Bodovnim vrednovanjem iskazanih vrijednosti (obrnuto-proporcionalno njihovom vrijednosnom rang u okviru regionalne hijerarhije) dobiven je tzv. bodovni pokazatelj socijalno-gospodarskog razvoja, kao sintetični pokazatelj relativne razvijenosti zadržnog sektora.

Komparativnom analizom bodovnog pokazatelja (relativne) razvijenosti zadržnog sektora i indeksa razvijenosti jedinica regionalne (županija) i lokalne samouprave (gradova i općina) dobiven je uvid u uzročno-posljedični odnos između njihovih vrijednosti. Stupanj korespondiranja vrijednosti tih dvaju razvojnih indikatora indicira veći ili manji utjecaj zadrugarstva na razvoj pojedinih regija i županija, odnosno njihovih ruralnih područja.

Rezultati

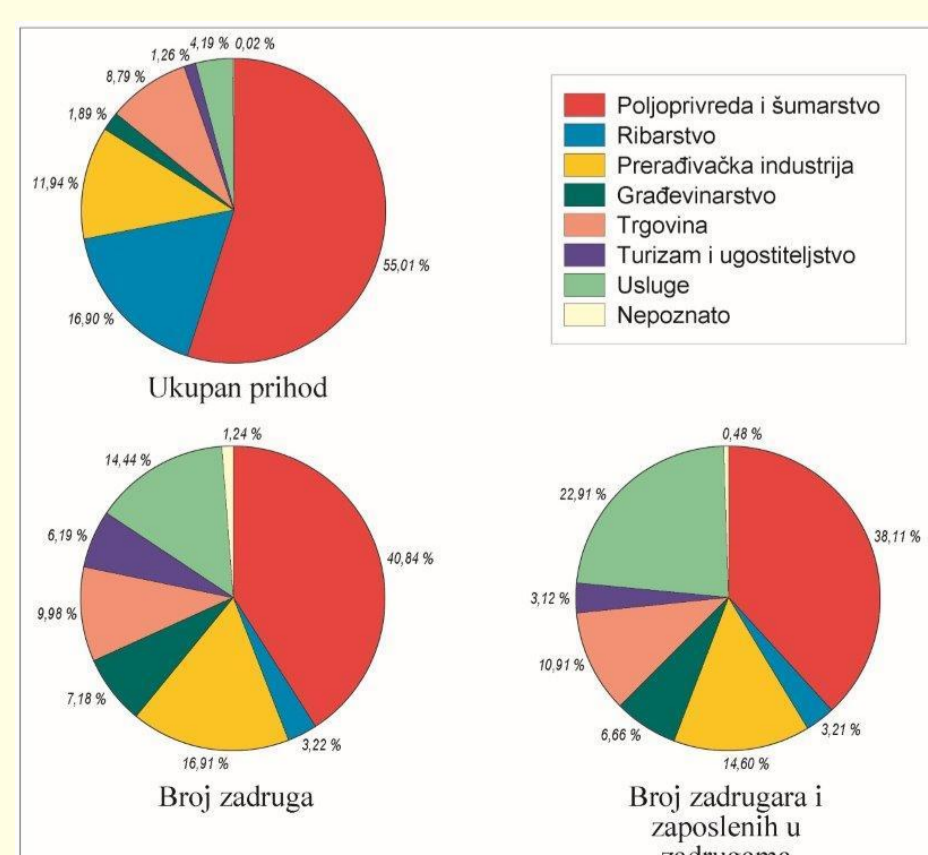
Indeks kretanja temeljnih parametara razvoja zadrugarstva pokazuje osciliranje hrvatskog zadržnog sektora u recentnom razdoblju; od naglog pada 2011./2012., kao rezultat usklađivanja sa Zakonom, preko blage revitalizacije, do suvremenih negativnih trendova (Sl. 1).

Sl. 1. Indeks kretanja broja zadruga, broja zaposlenih u zadrugama te ukupnih prihoda u zadržnom sektoru Hrvatske 2011.-2016.

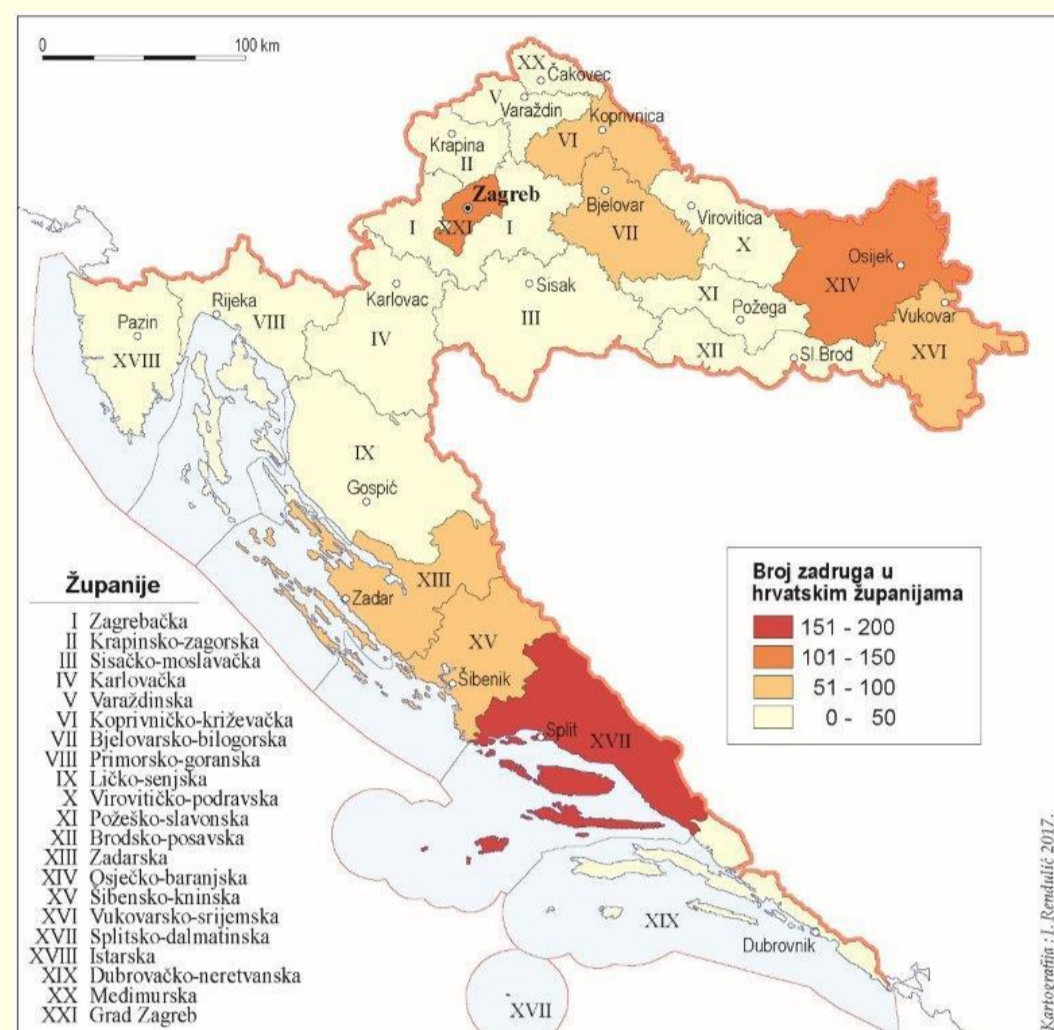
Od ukupno 1.218 zadruga (2016.) golemu većinu čine one u sektoru poljoprivrede i šumarstva koji prednjači po broju zaposlenih i, posebno, prihodu zadrugarstva (Sl. 2).

Sl. 2. Udio broja zadruga, zadrugara i zaposlenih u zadrugama te ukupnih prihoda prema sektorima djelatnosti u zadržnom sektoru Hrvatske 2015. godine

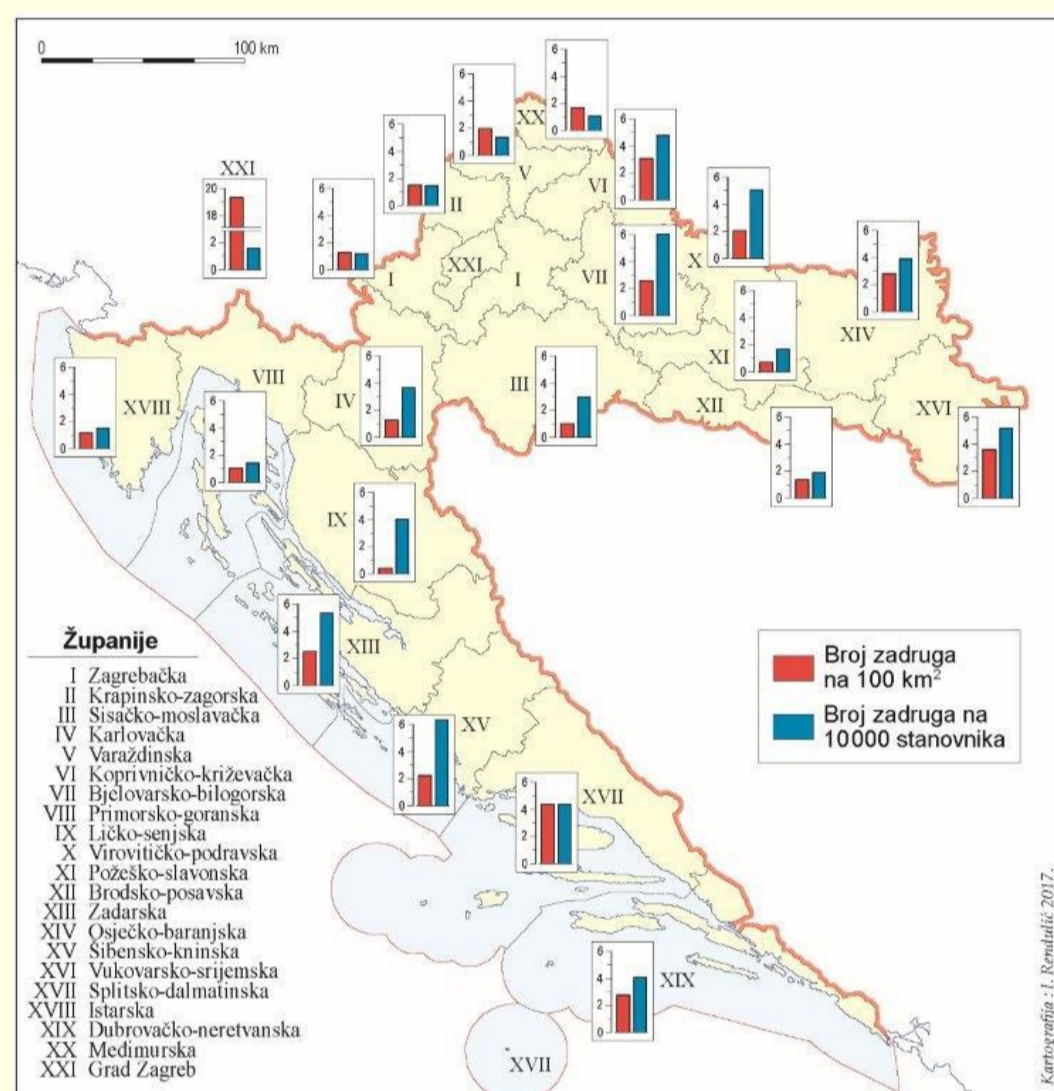

Razlike u prirodno-geografskoj predispoziciji i ukorijenjenoj tradiciji zadrugarstva odražavaju se u neravnomjernom prostornom razmještaju zadruga (Sl. 3 i 4).

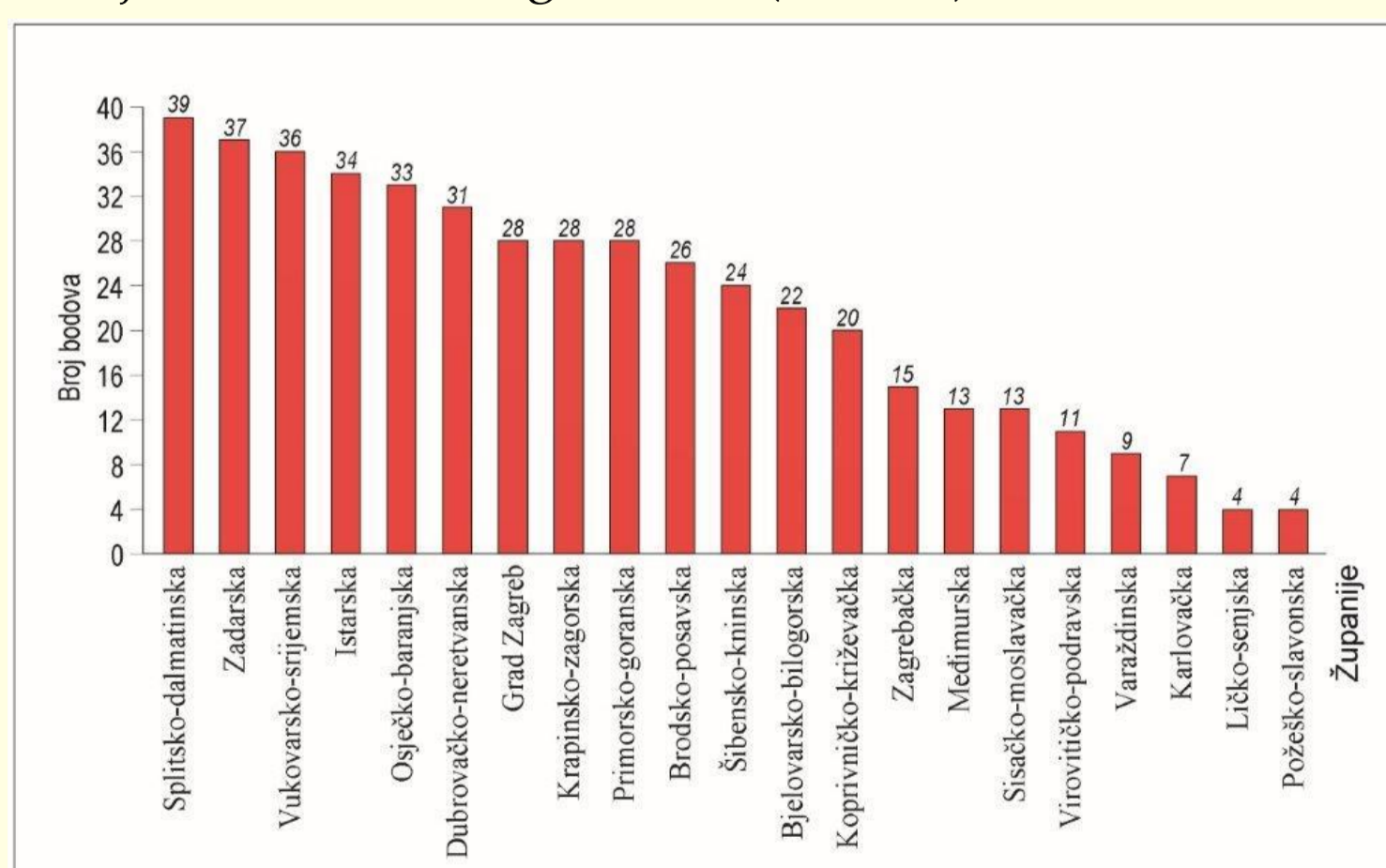
Sl. 3. Broj zadruga u hrvatskim županijama 2016. godine

Sl. 4. Broj zadruga na 100 km2 i 10.000 stanovnika u hrvatskim županijama 2016. godine

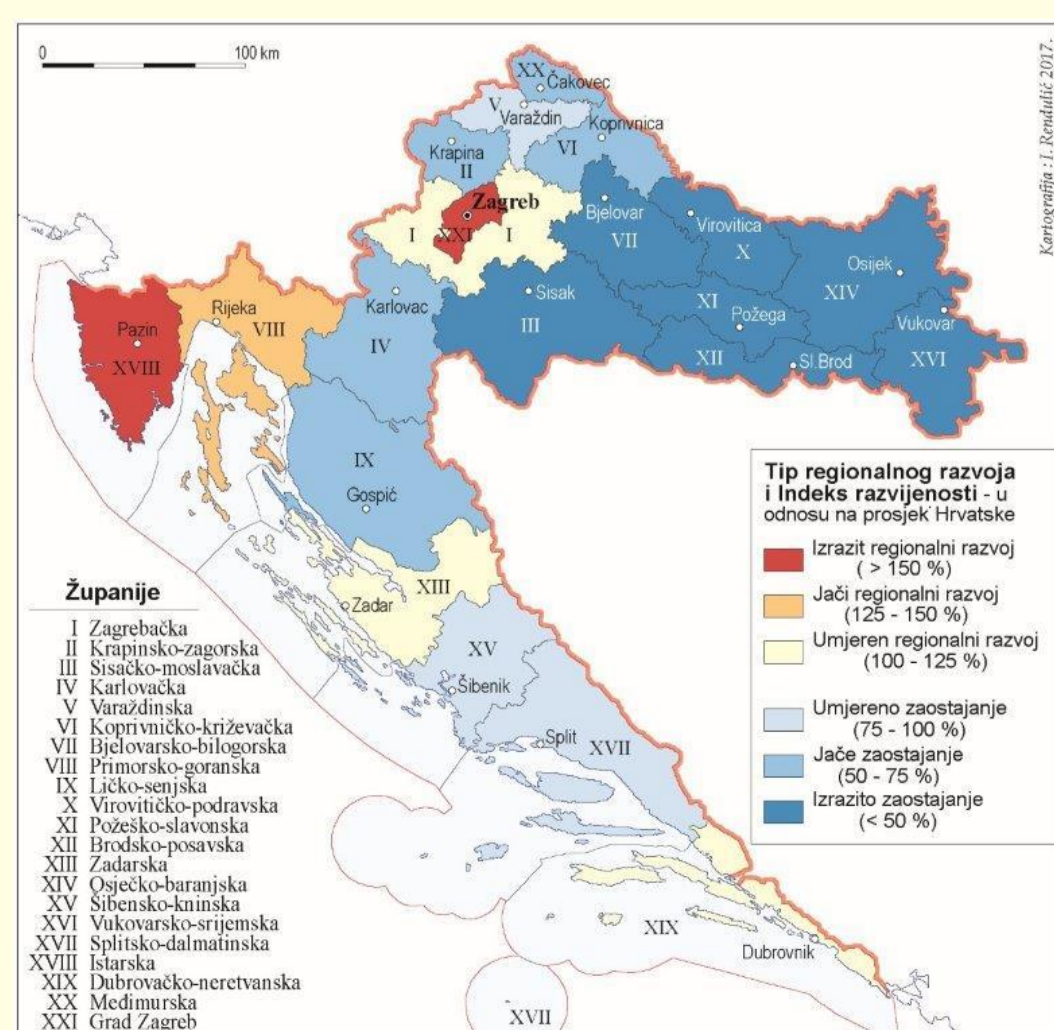

Prostorno diferencirana gustoća zadruga odražava se u odgovarajućim razlikama u socijalnom i gospodarskom razvoju zadrugarstva. Najvećim brojem zaposlenih u zadržnom sektoru te udjelom zaposlenih u zadržnom sektoru u ukupnom broju zaposlenih među regijama ističe se Južna Hrvatska, a među županijama Splitsko-dalmatinska županija, dok najviše zaostaju Zagrebačka regija i Požeško-slavonska županija. Najveći ukupan prihod među regijama zadrugarstvo ostvaruje u Istočnoj Hrvatskoj, a među županijama u Vukovarsko-srijemskoj županiji, dok najviše zaostaju Zagrebačka regija i Karlovačka županija. Postojeće razlike u zaposlenosti i prihodima zadrugarstva među regijama i županijama sintetično odražava bodovni pokazatelj socijalno-ekonomske razvijenosti zadrugarstva. Komparativna analiza vrijednosti bodovnog pokazatelja i indeksa razvijenosti županija pokazuje visok stupanj korelacije između zaostajanja u regionalnom razvoju Hrvatske i razvijenosti zadržnog sektora (Sl. 5 i 6).

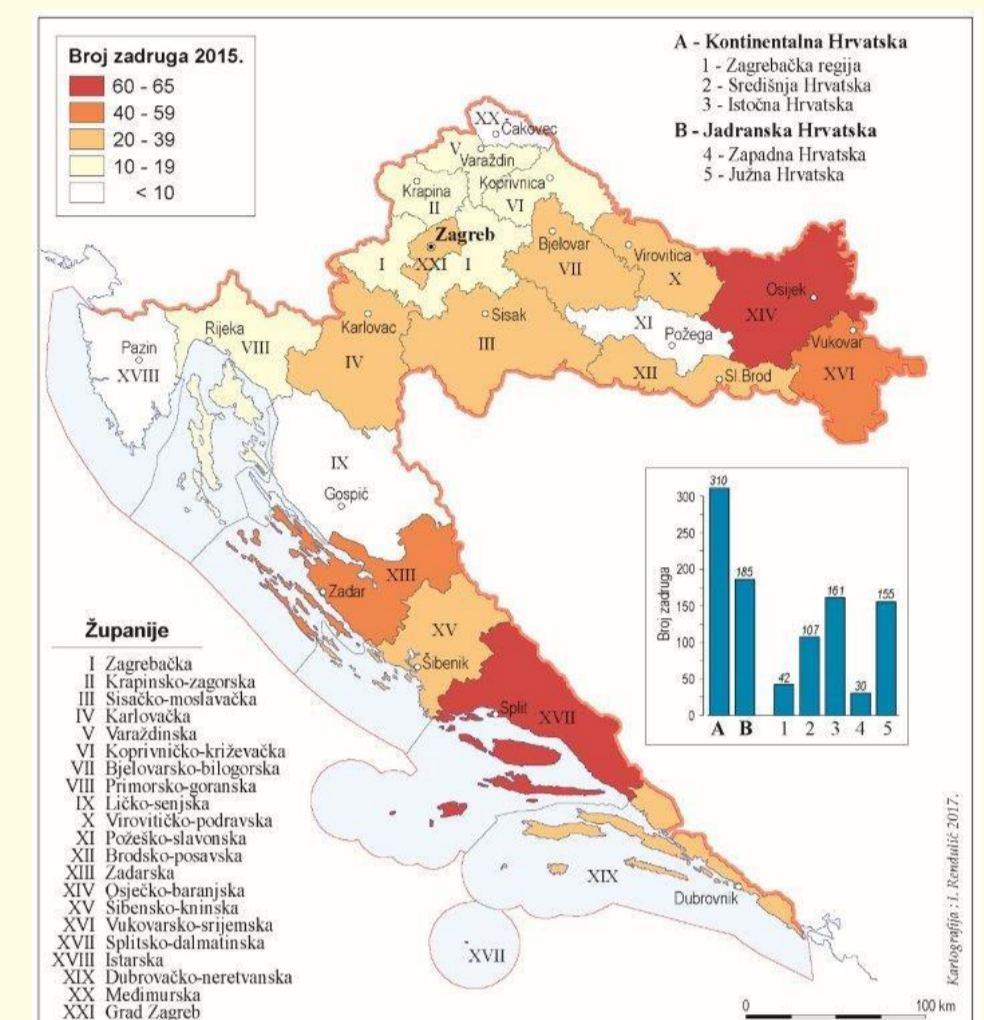
Sl. 5. Bodovni pokazatelj socijalno-ekonomske razvijenosti zadržnog sektora u hrvatskim županijama 2015. godine

Sl. 6. Indeks razvijenosti hrvatskih županija 2013. godine (NN, 158/2013)

Unatoč trendu gospodarske diverzifikacije, poljoprivredne zadruge imaju (i nadalje će imati) temeljno značenje za razvoj ruralnih područja. Zahvaljujući povoljnoj resursnoj osnovi i tradicionalnoj tržišnoj usmjerenosti, najbrojnije su među županijama Istočne i Južne Hrvatske (Sl. 7).

Sl. 7. Broj zadruga u sektoru poljoprivrede i šumarstva u hrvatskim regijama i županijama 2015. godine

Različita funkcionalna usmjerenost tih regija utječe da poljoprivredno zadrugarstvo u Južnoj Hrvatskoj više utječe na zapošljavanje (socijalni razvoj), a u Istočnoj Hrvatskoj na dohodak – gospodarski razvoj regije. Sintetični (bodovni) pokazatelj socijalno-ekonomske razvijenosti zadrugarstva pokazuje da zadruge u sektoru poljoprivrede i šumarstva najviše utječu na ruralni razvoj županija s najvećim udjelom JLS-a s indeksom razvijenosti ispod 75% prosjeka Hrvatske (Vukovarsko-srijemska i Osječko-baranjska) i onih u kojima je zadrugarstvo usmjereno na komercijalnu poljoprivredu u funkciji turizma (Dubrovačko-neretvanska i Zadarska županija) (Tab. 1).

Tab. 1. Korelacija između razvijenosti zadrugarstva u sektoru poljoprivrede i šumarstva te ruralnog razvoja Hrvatske 2015. godine

Prostorna cjelina	Bodovni pokazatelj razvijenosti zadržnog sektora u polj. i šum.		Udio JLS-a obzirom na indeks razvijenosti (prema prosjeku RH) u ukupnom broju Gradova i općina regija i županija (%)				
	Ukupno bodova	Rang prost. jed.	<50	50-75	75-100	100-125	>125
Republika Hrvatska			8,5	39,0	30,7	17,1	4,6
A) Kontinentalna Hrvatska	4	1.	12,2	52,4	30,0	5,1	0,3
1. Zagrebačka regija	3	4.	-	22,4	58,2	17,9	1,5
- Grad Zagreb	7	20.	-	-	-	-	100,0
- Zagrebačka ž.	18	10.	-	23,5	53,0	23,5	-
- Krapinsko-zagorska ž.	23	14.	-	21,9	65,6	12,5	-
2. Središnja Hrvatska	7	3.	12,0	48,6	36,6	2,8	-
- Sisačko-moslavačka ž.	25	6.	26,3	42,1	31,6	-	-
- Karlovačka ž.	13	17.	18,2	59,1	22,7	-	-
- Bjelovarsko-bilogor. ž.	23	9.	30,4	60,9	8,7	-	-
- Varaždinska ž.	18	12.	-	28,6	67,8	3,6	-
- Koprivničko-križevač. ž.	18	13.	4,0	60,0	32,0	4,0	-
- Međimurska ž.	24	7.	-	44,0	48,0	8,0	-
3. Istočna Hrvatska	9	1.	18,9	72,4	7,9	0,8	-
- Osječko-baranjska ž.	37	3.	16,7	71,4	9,5	2,4	-
- Virovitičko-podravska ž.	19	11.	43,8	43,8	12,4	-	-
- Požeško-slavonska ž.	11	18.	-	90,0	10,0	-	-
- Brodsko-posavska ž.	34	5.	17,8	78,6	3,6	-	-
- Vukovarsko-srijemska ž.	40	1.	16,1	77,4	6,5	-	-
B) Jadranska Hrvatska	2	2.	2,7	18,6	31,8	35,5	11,4
1. Zapadna Hrvatska	2	5.	2,2	3,4	22,5	49,4	22,5
- Primorsko-goranska ž.	17	16.	-	-	16,7	58,3	25,0
- Istarska ž.	8	19.	-	-	22,0	53,6	24,4
- Ličko-senjska ž.	6	21.	16,7	25,0	41,7	8,3	8,3
2. Južna Hrvatska	8	2.	3,1	29,0	38,2	25,9	3,8
- Splitsko-dalmatinska ž.	35	4.	1,8	27,3	36,4	30,9	3,6
- Zadarska ž.	24	8.	-	32,3	35,3	26,5	5,9
- Šibensko-kninska ž.	18	15.	15,0	40,0	20,0	25,0	-
- Dubrovačko-neretv. ž.	39	2.	-	18,2	63,6	13,6	4,6

Zaključak

Unatoč skromnom doprinosu razvoju na nacionalnoj razini, suvremeno hrvatsko zadrugarstvo razmjerno je relevantan čimbenik regionalnog i ruralnog razvoja zemlje.

Pozitivna iskustva razvijenijih zemalja pokazuju da zadrugarstvo može i treba biti jedan od važnih čimbenika teritorijalne kohezije. Krizna obilježja suvremenog socijalno-gospodarskog razvoja Hrvatske, a posebno aktualni problemi u poljoprivredi, nalažu potrebu bržeg aktiviranja tog sektora s ciljem usporavanja, pa i zaustavljanja, negativnih demografskih procesa u ruralnim područjima države.

Ovo je istraživanje napravljeno u okviru projekta CRORURIS – Primjena metode scenarija u planiranju i razvoju ruralnih područja Hrvatske (broj projekta 4513) koje je podržala Hrvatska zaklada za znanost.